

BOG‘CHA TARBIYACHISINING BOLALAR SHAXSINI SHAKLLANTIRISHDAGI O‘RNI VA VAZIFALARI

Mamatova Gulhayo Dilmurod qizi

*Farg‘ona viloyati Yozyovon tumani
Yangi avlod nomli 28-28-D.M.T.T tarbiyachisi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada bog‘cha tarbiyachisining maktabgacha yoshdagi bolalar shaxsini shakllantirishdagi o‘rni va vazifalari ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilingan. Shaxs rivojida tarbiyachining psixologik, pedagogik va ijtimoiy kompetensiyalarining ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, bolalarda mustaqil fikrlash, ijtimoiy moslashuv, ma‘naviy-axloqiy fazilatlarni shakllantirishda tarbiyachining zamonaviy metodlardan foydalanish samaradorligi ko‘rib chiqiladi.*

Kalit so‘zlar: *bog‘cha tarbiyachisi, shaxs rivoji, pedagogik kompetensiya, ijtimoiy-psixologik moslashuv, ma‘naviy-axloqiy tarbiya.*

Аннотация: *В статье рассматривается роль и задачи воспитателя детского сада в формировании личности дошкольников. Подчёркивается значение психологических, педагогических и социальных компетенций воспитателя в процессе развития ребёнка. Анализируется эффективность применения современных методов воспитания для формирования самостоятельного мышления, социальной адаптации и нравственно-духовных качеств у детей.*

Ключевые слова: *воспитатель детского сада, развитие личности, педагогическая компетентность, социально-психологическая адаптация, нравственно-духовное воспитание.*

Abstract: *This article analyzes the role and responsibilities of kindergarten teachers in shaping the personality of preschool children. The importance of teachers' psychological, pedagogical, and social competencies in child development is highlighted. The effectiveness of applying modern educational methods in fostering independent thinking, social adaptation, and moral-spiritual values in children is also discussed.*

Keywords: *kindergarten teacher, personality development, pedagogical competence, socio-psychological adaptation, moral and spiritual education.*

Kirish

Inson shaxsi hayotining dastlabki bosqichida – maktabgacha davrda shakllanadi. Shu bois bu davr tarbiyasi jamiyat taraqqiyotida alohida ahamiyat kasb etadi. Bolaning psixik jarayonlari, xulq-atvori, nutqi, tafakkuri, ijodiy qobiliyatlari va ijtimoiy ko‘nikmalari asosan bog‘cha davrida rivojlanadi. Bu jarayonda tarbiyachining o‘rni va vazifalari beqiyosdir. Tarbiyachi nafaqat bilim beruvchi, balki bolalar hayotining yo‘lboshchisi, ma‘naviy tarbiya manbai, ijtimoiy moslashuvni ta‘minlovchi asosiy shaxsdir.

Hozirgi globallashuv jarayonida maktabgacha ta‘lim tizimiga qo‘yilayotgan talablar tobora ortib bormoqda. Axborot oqimining kuchayishi, ta‘limning yangi texnologiyalari,

psixologik-pedagogik yondashuvlarning yangilanishi bog‘cha tarbiyachisidan ham zamonaviy bilim va malaka talab qiladi. Shaxsni shakllantirishda tarbiyachining psixologik sezgirligi, pedagogik kompetensiyasi, kommunikativ madaniyati, innovatsion metodlardan foydalanish qobiliyati hal qiluvchi omil bo‘lib xizmat qiladi.

Shu nuqtai nazardan qaralganda, maktabgacha ta‘lim muassasalari jamiyatning kelajak avlodini tayyorlaydigan muhim ijtimoiy institut sifatida namoyon bo‘ladi. Tarbiyachi esa bu tizimning yuragi hisoblanib, uning kasbiy faoliyati bevosita bolalar shaxsining intellektual, axloqiy, estetik va ijtimoiy jihatdan rivojlanishini belgilab beradi. Bolada mustaqil fikrlash, ijodkorlik, mehnatsevarlik, insonparvarlik, milliy qadriyatlarga hurmat kabi sifatlarni shakllantirish tarbiyachining kundalik faoliyatida o‘z ifodasini topadi.

O‘zbekiston Respublikasida qabul qilingan “Maktabgacha ta‘lim va tarbiya to‘g‘risida”gi Qonun, davlat konsepsiyalari hamda turli strategik hujjatlar tarbiyachining rolini yanada yuksaltirishga, ularning kasbiy salohiyatini oshirishga, ta‘lim-tarbiya jarayoniga ilg‘or xorijiy tajribalarni tatbiq etishga qaratilgan. Bu esa tarbiyachining faqatgina an‘anaviy tarbiyaviy faoliyat bilan cheklanmay, balki innovatsion, shaxsga yo‘naltirilgan, ijtimoiy-pedagogik yondashuvni qo‘llashini taqozo etadi.

Shunday qilib, bugungi kunda bog‘cha tarbiyachisining bolalar shaxsini shakllantirishdagi o‘rni va vazifalarini chuqur ilmiy tahlil qilish, ularning kasbiy faoliyatini yangi talablarga moslashtirish, shuningdek, pedagogik jarayonni yanada takomillashtirish dolzarb ilmiy-pedagogik masalalardan biri hisoblanadi.

Bugungi globallashuv va innovatsion rivojlanish jarayonida maktabgacha ta‘lim tizimining roli tobora ortib bormoqda. Chunki inson shaxsining asosi – uning nutqi, tafakkuri, ijtimoiy munosabatlari, axloqiy qarashlari va dunyoqarashi aynan maktabgacha davrda shakllanadi. Shu bois tarbiyachining kasbiy faoliyatini ilmiy asosda o‘rganish, uning bolalar shaxsini shakllantirishdagi o‘rni va vazifalarini chuqur tahlil qilish muhim ilmiy-pedagogik masala sanaladi.

O‘zbekiston Respublikasida so‘nggi yillarda maktabgacha ta‘lim tizimini isloh qilish, tarbiyachilar malakasini oshirish va bolalar tarbiyasiga zamonaviy metodlarni tatbiq etish bo‘yicha qator chora-tadbirlar amalga oshirilmogda. Xususan, “Maktabgacha ta‘lim va tarbiya to‘g‘risida”gi Qonun, “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi, Prezident farmon va qarorlari maktabgacha ta‘lim tizimining yangi bosqichga ko‘tarilishini ta‘minlamoqda. Ushbu hujjatlarda tarbiyachining kasbiy salohiyati, innovatsion yondashuvi va pedagogik kompetensiyasini rivojlantirishga alohida e‘tibor qaratilgan.

Bolalar shaxsini shakllantirishda tarbiyachining o‘rni nafaqat bilim berishda, balki ma‘naviy-axloqiy tarbiya, ijtimoiy moslashuv, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirish jarayonida ham beqiyosdir. Ayniqsa, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining keng qo‘llanilishi sharoitida bolalarning ongli ravishda dunyoni anglashini ta‘minlash, ularni mustaqil fikrlashga o‘rgatish, ijobiy xulqiy odatlarni shakllantirish tarbiyachidan yuqori mahorat va mas‘uliyat talab etadi.

Shu bilan birga, tarbiyachining faoliyati ilmiy asoslangan psixologik-pedagogik yondashuvlar, kommunikativ kompetensiyalar, individual ta‘lim metodlari va innovatsion

pedagogik texnologiyalar bilan boyitilishi dolzarbdir. Bu jarayon bolalar shaxsini har tomonlama shakllantirish, ularning ijtimoiy moslashuvini ta‘minlash va kelajakda barkamol inson sifatida kamol topishida hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Demak, bog‘cha tarbiyachisining bolalar shaxsini shakllantirishdagi o‘rni va vazifalarini tadqiq etish, ushbu jarayonni zamonaviy pedagogik talablarga mos holda tashkil etish ham nazariy, ham amaliy jihatdan bugungi kunda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Asosiy qism

Bog‘cha tarbiyachisi maktabgacha ta‘lim muassasalarida bolalarning shaxsiy rivojlanishida asosiy yetakchi kuch hisoblanadi. Shaxs shakllanishi murakkab va ko‘p qirrali jarayon bo‘lib, unda biologik, psixologik va ijtimoiy omillar o‘zaro ta‘sir ko‘rsatadi. Bolaning shaxs sifatida kamol topishida tarbiyachining faoliyati bevosita hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Chunki u bolaning ilk ijtimoiy muhitini shakllantirib, unga bilim beradi, ijtimoiy normalar va qadriyatlarni singdiradi, mustaqil fikrlash va muomala ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Tarbiyachining vazifalari ko‘p qirrali bo‘lib, ular nafaqat ta‘limiy, balki tarbiyaviy jarayonlarni ham qamrab oladi. Birinchidan, tarbiyachi bolalarda intellektual salohiyatni shakllantirishga xizmat qiladi. U o‘yin, mashg‘ulot va turli didaktik usullar orqali bolaning tafakkuri, nutqi, xotirasi va e‘tiborini rivojlantiradi. Ikkinchidan, tarbiyachi ma‘naviy-axloqiy tarbiya beruvchi sifatida bolalarga yaxshi xulq, odob-axloq me‘yorlari, insoniylik fazilatlarini singdiradi. Bu esa bolaning kelajakda jamiyatda faol, mas‘uliyatli shaxs bo‘lib yetishishida asosiy poydevor bo‘lib xizmat qiladi. Uchinchidan, tarbiyachi estetik tarbiyani amalga oshiradi. San‘at, musiqa, rangtasvir, teatr elementlari orqali bolalarda go‘zallikni anglash, ijodiy yondashuv, estetik didni shakllantiradi.

Bundan tashqari, tarbiyachi ijtimoiy-psixologik moslashuvni ta‘minlovchi shaxs sifatida ham muhimdir. Maktabgacha yoshdagi bola ilk bor o‘z oilaviy muhitidan tashqarida – jamiyatning kichik modeli bo‘lgan bog‘chada tengdoshlari bilan munosabat o‘rnatishni o‘rganadi. Bu jarayonda tarbiyachi yo‘lboshchi sifatida bolaning tengdoshlar bilan ijobiy aloqalarini shakllantiradi, jamoada o‘z o‘rnini topishga ko‘maklashadi, ijtimoiy rollarni egallashiga sharoit yaratadi.

Tarbiyachining kasbiy kompetensiyasi bu jarayonda alohida ahamiyat kasb etadi. U pedagogik bilimlar, psixologik sezgirlik, kommunikativ madaniyat, metodik mahorat va innovatsion yondashuvlarni o‘zida mujassamlashtirishi zarur. Bugungi kunda maktabgacha ta‘lim tizimida ilg‘or pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya vositalari keng qo‘llanilmoqda. Tarbiyachi bunday uslublardan foydalangan holda bolalarning shaxsiy rivojlanishini yanada samarali tashkil etishi mumkin. Masalan, rolli o‘yinlar, interfaol mashg‘ulotlar, multimediali vositalar, mustaqil topshiriqlar orqali bolalarda ijodiy tafakkur, ijtimoiy muloqot, hamkorlik ko‘nikmalari shakllantiriladi.

Shuningdek, tarbiyachining ota-onalar bilan hamkorligi ham shaxs shakllanishida muhim omil hisoblanadi. Bola tarbiyasi faqat bog‘cha doirasida emas, balki oilada ham davom etadi. Shu sababli tarbiyachi ota-onalarga pedagogik maslahat beradi, oilaviy tarbiya

jarayonini maktabgacha ta’lim muassasasida olib borilayotgan faoliyat bilan uyg‘unlashtirishga intiladi. Bu esa bolaning barkamol shaxs sifatida kamol topishiga yanada qulay sharoit yaratadi.

Milliy qadriyatlar va umuminsoniy tamoyillarni uyg‘unlashtirish ham tarbiyachining asosiy vazifalaridan biridir. U bolalarga o‘z xalqining tarixi, madaniyati, urf-odatlarini haqida tushuncha beradi, shu bilan birga, insonparvarlik, tinchliksevarlik, bag‘rikenglik kabi umuminsoniy qadriyatlarni singdiradi. Natijada bola milliy o‘zligini anglagan, shu bilan birga, zamonaviy dunyoqarashga ega shaxs sifatida shakllanadi.

Shu asosda aytish mumkinki, bog‘cha tarbiyachisi bolalar shaxsini shakllantirishda markaziy o‘rin tutadi. U bolaning intellektual, ma’naviy, estetik, psixologik va ijtimoiy rivojlanishini ta’minlovchi shaxs sifatida ta’lim-tarbiya jarayonida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shu sababli bugungi kunda tarbiyachilarning kasbiy salohiyatini oshirish, ularning faoliyatini ilmiy-pedagogik asosda takomillashtirish ham nazariy, ham amaliy jihatdan muhimdir.

Maktabgacha ta’lim muassasalarida tarbiyachining bolalar shaxsini shakllantirishdagi o‘rni va vazifalarini chuqur o‘rganish bugungi kunning eng dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Chunki inson shaxsining asosiy psixologik xususiyatlari, dunyoqarashi, ijtimoiy moslashuv qobiliyati va ma’naviy-axloqiy fazilatlarini aynan maktabgacha davrda shakllanadi. Bu jarayonda tarbiyachining kasbiy mahorati, pedagogik kompetensiyasi va shaxsiy fazilatlarini bevosita hal qiluvchi ta’sir ko‘rsatadi.

Mavzuni o‘rganish zarurati bir necha omillar bilan izohlanadi. Birinchidan, zamonaviy jamiyat bolalardan mustaqil fikrlash, ijodkorlik, ijtimoiy faollik va ma’naviy barkamollikni talab qilmoqda. Ushbu sifatlarning shakllanishida tarbiyachining pedagogik faoliyati muhim manba hisoblanadi. Ikkinchidan, tarbiyachi bolaga faqat bilim beruvchi emas, balki uni hayotga tayyorlovchi, ijtimoiy muhitga moslashuvini ta’minlovchi shaxsdir. Shuning uchun ham uning faoliyatini ilmiy asosda tahlil qilish va samaradorligini oshirish dolzarbdir. Uchinchidan, maktabgacha ta’lim tizimida tarbiyachilar faoliyatining zamonaviy talablarga moslashtirilishi, innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etishi bolalar shaxsiy rivojlanishiga sezilarli ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Shuningdek, bugungi globallashtirish va raqamli texnologiyalar davrida tarbiyachidan yangi bilim va ko‘nikmalarni egallash, ilg‘or xorijiy tajribalarni milliy ta’lim amaliyotiga tatbiq etish, oilalar bilan hamkorlikni kuchaytirish talab etilmoqda. Demak, bog‘cha tarbiyachisining bolalar shaxsini shakllantirishdagi o‘rni va vazifalarini chuqur ilmiy tahlil qilish, bu jarayonni pedagogik-psixologik jihatdan asoslash ham nazariy, ham amaliy ahamiyatga ega.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, bog‘cha tarbiyachisi maktabgacha ta’lim tizimining markaziy shaxsi hisoblanadi. U bolalar shaxsini shakllantirishda asosiy yo‘lboshchi bo‘lib, nafaqat bilim berish, balki ma’naviy-axloqiy tarbiya, estetik didni rivojlantirish, ijtimoiy moslashuv va mustaqil fikrlashni shakllantirish jarayonida ham yetakchi o‘rin tutadi. Tarbiyachining kasbiy kompetensiyasi, pedagogik madaniyati va innovatsion metodlardan foydalanish

qobiliyati bolaning kelajakda barkamol shaxs bo‘lib kamol topishida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Mavzuni o‘rganish shuni ko‘rsatadiki, tarbiyachining faoliyati faqat ta’limiy jarayon bilan cheklanmay, balki oilaviy muhit, milliy qadriyatlar va jamiyat ehtiyojlari bilan chambarchas bog‘liqdir. Shu bois tarbiyachining ota-onalar bilan hamkorligi, ularning pedagogik madaniyatini yuksaltirish ham muhim vazifalardan biri sanaladi.

Bugungi globallashuv sharoitida tarbiyachilar faoliyatini ilmiy asosda takomillashtirish, ularning kasbiy salohiyatini oshirish, ilg‘or pedagogik tajribalarni amaliyotga joriy etish ta’lim-tarbiya jarayonining samaradorligini oshiradi. Natijada, maktabgacha ta’lim muassasalaridan chiqqan bolalar nafaqat bilimli va ijodkor, balki axloqiy barkamol, ijtimoiy faol va milliy qadriyatlarga sodiq shaxs sifatida shakllanadi.

Demak, bog‘cha tarbiyachisining bolalar shaxsini shakllantirishdagi o‘rni va vazifalarini chuqur o‘rganish ham nazariy, ham amaliy jihatdan dolzarb masala bo‘lib, bu sohada olib boriladigan ilmiy tadqiqotlar maktabgacha ta’lim sifatini yangi bosqichga olib chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Maktabgacha ta’lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. – Toshkent, 2017.
2. O‘zbekiston Respublikasi “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2019.
3. “Ilk qadam” maktabgacha ta’lim davlat o‘quv dasturi. – Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligi, 2018.
4. Zunnunov A., Qodirov A. Pedagogika. – Toshkent: O‘qituvchi, 2015.
5. Yo‘ldoshev J., Hasanboeva O. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
6. G‘oziev E. Psixologiya. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2002.
7. Saidahmedov N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
8. Abdullayeva Q. Maktabgacha ta’lim pedagogikasi. – Toshkent: Noshir, 2020.
9. Shoumarov G‘., Xoliqova N. Umumiy psixologiya. – Toshkent: Universitet, 2016.
10. Vigotskiy L.S. Psixologiya razvitiya rebenka. – Moskva: Pedagogika, 2006.